

Доброго дня! Тема уроку. Уживання великої літери

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

Теоретична частина

<https://artword.com.ua/732-urok-zbirka-poezii-na-krylah-pisen-osnovni-tykly-poezii-zbirky-podorozh-do-moria-sim-strun-melodii-nevilnychi-pisni-pisni-pro-voliu.html>

Правопис великої літери

Одними із найбільш важливих правил в українській мові є **правила вживання великої літери**. Бо коли виникає потреба написати про якусь власну назву, події чи місця, то її використання не уникнути. Ці правила допоможуть писати власні назви правильно!

З великої літери пишуть:

1. **Перше слово**, яким починається речення після крапки, трьох крапок, знака оклику, знака питання, що стоять у кінці попереднього речення:

- *Ой яка чудова українська мова! Де береться все це, звідкіля і як? Є в ній ліс — лісок — лісочок, пуца, гай, діброва, Бір, перелісок, чорноліс, Є ще і байрак (Підс.)*
- *Шопена вальс... Ну хто його не грав і хто не слухав? (Рил.)*

2. **Перше слово після знака оклику**, яким відокремлюють звертання:

- *Прекрасний Києве на предковічних горах! Многострадальному хвала тобі, хвала! (Рил.)*

3. **Слово, що йде за знаком оклику після вигуку:**

- *Ой горенько! Косо моя/ Косо моя золотая! (Л. Укр.).*

4. **З великої букви пишуть ремарки**, які вказують на ставлення слухачів до якоїсь особи:

- *Мова — категорія загальнонародна, вона характеризує відмінності народів, а не суспільних класів («Сучасна українська літературна мова»).*
- *Мова є духовне надбання усього народу, всієї нації... (Там же);*

- *Катря. Мамо, цитьте! (Прислухається). Хтось іде до нас; може, лікар? (Біжить з тривогою; дивиться за ворота) (Стар.)*

Примітка. З великої букви також пишуть:

- перше слово рубрики тексту, якщо кожна рубрика закінчується крапкою;
- перше слово прямої мови після двокрапок;
- початкове слово постанови, резолюції, протоколу;
- після двокрапки за словами «Слухали», «Ухвалили» в протоколі.
(Довідкова література з цього питання: «Український правопис», «Довідник з українського правопису».)

Велика літера у власних назвах

1. З великої букви пишуть індивідуальні імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська людей, назви дійових осіб байок, казок, драматичних творів.

У подвійних (потрійних і т. д.) іменах і прізвищах з великої букви пишуть кожне слово (окремо або через дефіс): *Іван Якович Франко, Артем (Федір Андрійович Сергєєв), Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка), Ярослав Мудрий, Зіновій-Богдан, Мавка, Перелесник, Лебідь, Щука і Рак, Івасик-Телесик, Дід Мороз, Хо, Вернигора, Квітка-Оснoв'яненко, Вольфганг-Амадей, Франклін Делано Рузвельт, Вільгельм Фрідріх Гегель.*

Примітка. З малої букви пишуться імена, які вживають як загальні назви людей: *меценат, робінзон, донжуан*. Коли власні імена ще не втратили свого індивідуального значення, але вживають як загальні, то пишуться з великої букви: *наші майбутні Макаренки і Сухомлинські*.

Назви одиниць виміру, конкретних предметів, утворені від власних імен, пишуть з малої букви: *ампер, ом, кулон, дизель (двигун), рентген (апарат, процедура), максим (кулемет), френч (одяг)*. Скорочені позначення одиниць виміру пишуться з великої букви: *А — ампер, К — кельвін, Н — ньютон*.

2. У романських і германських прізвищах та іменах артиклі, прийменники, частки *ван, да, дас, де, даль, дер, дю, ла, ле, фон* тощо пишуть з малої букви і окремо від інших складових частин: *Людвіг ван Бетховен, Леонардо да Вінчі, Лопе де Вега, Женні фон Вестфален, фон дер Штольц*.

Примітка. Артиклі, прийменники, частки пишуть з великої букви, якщо вони разом з другою частиною становлять одне слово (*Вандервальде, Декорт, Дюбуа, Лафонтен, Фонвізін*), якщо в мові-оригіналі пишуться з великої літери (*Ле Корбюзьє, Де Голль*).

3. В арабських, тюркських та інших східних назвах осіб з великої букви пишуть початкова частка *Ібн*: *Ібн Сіна, Ібн Русте*. Частини власних імен *аль*,

аш, ас, ад, ель, ес, бей, бек, заде, зуль, паша, шах, огли, оглу пишуть з малої букви і, як правило, через дефіс: *аль-Біруні, Омар-аш-Шаріф, Ібрагім-бей, Турсун-заде, Ізмаїл-паша, Мелік-шах, Кер-огли, ес-Зайят*.

4. Усі частини корейських, в'єтнамських, бірманських, індонезійських, японських прізвищ та імен пишуть окремо і з великої букви: *Кім Ір Сен, Хо Ши Мін, Нгуєн Конг Хоан, Наборі Семи, Курахара Корехіто*.

5. З великої букви пишуть індивідуальні міфологічні та релігійні найменування: *Прометей, Молох, Перун, Зевс, Венера, Магомет, Будда*. Якщо міфологічні індивідуальні назви вживаються як загальні, то пишуть із малої букви (*аполони і венери*), з малої букви пишуть також видові міфологічні назви (*русалка, муза, німфа, сирена*).

6. З великої букви пишуть умовні власні імена в договорах і актах: *Договірні Сторони, Уряд, Надзвичайний і Повноважний Посол, Автор*.

7. З великої букви пишуть присвійні прикметники, якщо вони виражають індивідуальну належність людині: *Вірин, Галин, Олексіїв, Петренків*.

Присвійні прикметники, що входять до складу назв, які мають значення «пам'яті», «імені», також пишуть із великої букви: *Шевченківська конференція, Макаренківські читання*.

Присвійні прикметники пишуть з малої букви, якщо мають у своєму складі суфікс **-ськ-** чи входять до складу фразеологічних одиниць: *франківські рукописи, горьківський стиль, гордіїв вузол, піфагорова теорема, сізіфова праця*.

8. З великої букви пишуть клички тварин: *Рябко, Мурка, Каштан, Гнідий, Лиса, Ряба*. Назви порід тварин пишуться з малої букви: *білий леггорн, азербайджанський гірський меринос, сибірська лайка, вівчарка, пінчер*.

9. У спеціальній літературі з великої букви пишуть назви сортів рослин: *Білий налив, Шпанка рання (вишні), Лісова красуня (груші), Ренклюд (сливи)*.

10. З великої букви пишуть астрономічні назви: *Земля, Місяць, Сатурн, Венера, Юпітер, Великий Віз, Велика Ведмедиця, Чумацький Шлях*.

11. Назви частин світу у прямому значенні пишуть із малої букви: *схід, захід, північ, південь, південний захід, північний схід тощо*. Якщо ці назви входять до складу територіальних найменувань, то пишуться з великої букви: *Далекий Схід, країни Заходу, Південне Полісся, народи Крайньої Півночі*.

12. Назви морів, озер, річок, гір тощо, крім родових назв, які вживаються у прямому значенні, пишуть із великої літери: *Антарктида, Говерла, Москва-ріка, озеро Світязь, Скандинавський півострів, Північний полюс, Чорне море*.

Якщо складова частина найменування втратила своє пряме значення, то пишуть із великої літери: *Великі Луки, Ясна Поляна, Булонський Ліс, Золотий Ріг*.

Службові слова, що входять до складних географічних найменувань, пишуть із малої літери і виділяються дефісом: *Комсомольськ-на-Амурі, Ростов-на-Дону, Ріо-де-Жанейро, Па-де-Кале*.

13. У назвах геологічних і водних басейнів, родовищ корисних копалин неродові назви пишуть із великої букви: *Дніпровський басейн, Кременчуцьке водосховище, Курська магнітна аномалія, Волго-Донський канал, Чіатурське родовище*.

14. У вітчизняних назвах вулиць, площ, парків, гаїв їх родові означення пишуть із малої літери: *вулиця Шевченка, Львівська площа, Першотравневий парк, проспект Перемоги*.

Примітка. Так само з малої букви пишуть у назвах вулиць слова брід, узвіз, яр, вал, ворота, міст: *Кузнецький міст, Андріївський узвіз, Цимбалів яр, Добрий шлях, Верхній вал*.

15. У назвах шляхів, залізниць, каналів, вокзалів, станцій, портів, пристаней тощо усі слова, крім родових, пишуть із великої букви: *Одеська автострада, Київський вокзал, Військово-Осетинська дорога, Південно-Західна залізниця, аеропорт Бориспіль (але бориспільський аеропорт), пристань Канів*.

16. У назвах районів, сільрад, шкіл, радгоспів тощо з великої букви пишуть тільки перше слово: *Рожищенський район, Любченська сільрада, Переспинська середня школа, Тарасівський радгосп*.

17. У назвах держав усі слова пишуть із великої букви: *Угорська Республіка, Республіка Індія, Сполучені Штати Америки, Французька Республіка*.

18. У назвах міжнародних об'єднань, союзів держав, а також у назвах міжнародних організацій усі слова, крім родових, пишуть із великої букви: *Антанта, Балканські країни, Скандинавські країни, країни Близького Сходу, Всесвітня Рада Миру, Організація Об'єднаних Націй, Товариство Червоного Хреста й Червоного Півмісяця (але південні республіки, північні країни)*.

19. З великої літери пишуть неофіційні назви держав, міст, одиниць територіального поділу інших географічних об'єктів: *Волинь, Закарпаття, Київщина, Підмосков'я, Полісся, Російська Федерація, Славутич (Дніпро), Лівобережна Україна*.

20. У назвах міністерств та їх головних управлінь, а також у повних найменуваннях інших центральних установ і організацій з великої букви пишуть тільки перше слово: *Академія наук України, Державний банк України*,

Міністерство освіти та науки України УРСР, Харківська облпрофрада,
Волинський облвно, профком Технологічного університету Поділля

Примітка. На штампах, вивісках, заявах усі слова, крім службових, як правило, пишуть із великої букви: *Українське Управління Цивільного Повітряного Флоту, Ректорові Київського Державного Університету ім. Т. Г. Шевченка.*

21. **З великої букви пишуть власні назви академій, інститутів, науково-дослідних установ, театрів, музеїв тощо, хоч перше слово цих назв може бути родовим означенням:** *Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН України, Музей українського мистецтва, Театр ляльок, Будинок учителя, Палац одруження (але будинок відпочинку, будинок побуту).*

22. **Назви частин, відділів, секторів, інших підрозділів установ та організацій пишуть із малої букви:** *кафедра української мови, планово-економічний відділ заводу «Арсенал».*

23. **У назвах історичних епох, періодів, подій, революцій, народних повстань, рухів, селянських війн, знаменних дат, революційних свят тощо з великої літери пишеться перше слово:** *Жовтнева революція, Лютнева революція, Паризька комуна, Брестський мир, Вітчизняна війна 1812 року, Велика Вітчизняна війна, Бородінський бій, Перше травня.*

24. **У назвах з'їздів, конференцій, сесій, пленумів, засідань, президій, конгресів тощо з великої літери пишуть тільки слова типу всесоюзний, всеросійський, всеукраїнський, всесвітній, міжнародний, перший, другий:** *V Всеросійський з'їзд Рад (або П'ятий Всеросійський з'їзд Рад), Всесвітній конгрес прихильників миру.*

25. **У назвах орденів усі слова, крім родових і службових, пишуть із великої букви:** *орден Ярослава Мудрого, орден Трудового Червоного Прапора (але: орден Дружби народів, орден «Мати-героїня», орден «Материнська слава» 2-го ступеня).*

26. **Назви документів, якщо їм не передує родове слово, що стоїть поза назвою (статут, інструкція тощо), прийнято не брати в лапки й починати з великої букви:** *Декларація прав людини і громадянина, Декрет про мир, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї.*

27. **У назвах творів літератури, мистецтва, наукових праць з великої букви пишуть перше слово:** *роман «Чотири броди», драма «Свіччине весілля», опера «Запорожець за Дунаєм», балет «Спартак», журнал «Мовознавство», газета «Освіта».*

28. **Умовні індивідуальні найменування кораблів, поїздів, літаків, автомобілів тощо, а також назви, що являють собою позначення машин, беруть у лапки й починаються з великої букви:** *крейсер «Аврора», атомохід*

«Арктика», бронепοїзд «Смерть ворогові», автомобілі: «Волга», «Жигулі», «Москвич-412», «Шкода», «Мерседес».

Практична частина

1. Дослідження - моделювання.

- ✓ Назвіть символи нашої держави. (Державний Герб України, Державний Гімн України та Державний Прапор України).
- ✓ Хто зображений на гербі Києва? Що являється символом нашого міста? Розкажіть про ці атрибути. Поясніть вживання великої літери.

- ✓ Кожне місто, як і кожна людина, має своє ім'я. Пригадайте легенду про заснування Києва. Більшість міст України мають таку ж давню історію.

2. "Зашифроване послання".

- ✓ З'єднати частини слів у двох стовпчиках і записати назви міст.

Жито

Дніпро

Іван

Кривий

Білий

Звени

церква

ріг

Петро

Франко

мир

город

Відповідь: Житомир, Дніпропетровськ, Івано - Франківськ, Кривий Ріг, Біла Церква, Звенигород.

Домашнє завдання: вивчити правила. Відредагувати текст. Пояснити правопис великої літери.

(К,к)иїв — столиця (У,у)країни. Тут працює (П,п)резидент (У,у)країни, (В,в)ерховна (Р,р)ада, (У,у)ряд (У,у)країни. Тут приймаються і затверджуються закони, за якими розбудовується наша незалежна, вільна (Д,д)ержава.

Широко відомі в (У,у)країні та світі центральна вулиця (К,к)иєва — (Х,х)рещатик і центральна площа — (М,м)айдан (Н,н)езалежності, де святкують (Д,д)ень (К,к)иєва, проводять урочистості, мітинги, концерти, змагання. На (М,м)айдані споруджено найбільший фонтан міста, працюють підземні торговельні центри.

Керує містом (К, к)иївська (М,м)іська (Д,д)ержавна (А,а)дміністрація. На неї та на киян покладаються обов'язки підтримувати статус сучасної (Є,є)вропейської столиці. Тому бути киянином не тільки почесно, але й відповідально.